

Kommentarer/innspill fra fagmiljøer ved Høgskolen i Østfold, koordinert v/Østfold AI-hub

Innledning

Østfold AI Hub (ØAI) takker for muligheten til å bidra med innspill på Malthe-Sørenssenutvalgets foreløpige notat. Innspillene som her kommer er samlet gjennom direkte innspill fra ØAIs kjernegruppe og fra andre engasjerte kolleger i fagmiljøer og administrasjon.

Innspillene er strukturert direkte etter notatets påstander og anbefalinger, og med unntak av de to siste punktene (temaer som kommer i endelig rapport) er innspillene punktvis presentert.

Vi ønsker med dette utvalget lykke til med ferdigstilling av den endelige rapporten, og ser frem til å lese den senere i 2026.

Om det skulle være behov for avklaringer eller videre dialog er det bare å ta kontakt.

For Østfold AI Hub,

Harald Holone (h@hiof.no)

Utvalgets arbeidshypoteser

Arbeidshypoteser

1. Vi antar at KI-systemer vil være i stand til å løse skriftlige oppgaver like godt eller bedre enn hva som kan forventes av studenter, til tross for at systemene i dag har varierende kapabilitet på tvers av fag og enkeltoppgaver.
2. Vi antar at KI-systemer vil være like godt i stand som de fleste undervisere til å lage undervisningsopplegg, fremstille læringsmateriale, forklare pensum, vurdere besvarelser og gi tilbakemeldinger på arbeid.

Kommentarer til utvalgets arbeidshypoteser

- Hva betyr “like godt” i denne sammenhengen? På norsk har det lenge vært en ønsket utvikling at det er et mangfold av tillatte talemåter og skriveformer. Det er

ikke gitt at generert tekst på noen måte vil videreføre eller støtte et språklig mangfold. Vi foreslår at utvalget kommenterer på dette og presiserer at språklig mangfold er et viktig hensyn, og at standarisering av språk kan bli en utfordring når stadig flere tekster genereres eller språkvaskes med KI-basert teknologi. Mangfold og likeverd er verdier som bør stå sterkt også i arbeidet for gode akademiske tekster.

- Dette er friske arbeidshypoteser, og utviklingen av KI-tjenester siden utvalget presenterte sitt foreløpige notat antyder at de treffer ganske godt. Det bør allikevel poengteres at de mest effektive språkmodellene også er de som bør ses mest kritisk på bl.a. med hensyn til utfordringer i treningsgrunnlag og politiske føringer.

Hva skal vi lære?

Påstand I: Kunnskap om og ferdigheter i bruk og utvikling av KI-systemer er en betingelse for at vi som samfunn skal dra nytte av mulighetene og møte utfordringene som teknologien reiser. Høyere utdanning spiller en viktig rolle i utvikling av slik kompetanse.

Kommentarer til påstand I

- Påstanden treffer to hovedgrupper: de som bruker, og de som utvikler. Kunnskap om systemene må bety både forståelse av hvordan systemene fungerer, og hvilke svakheter de har (teknisk, innholdsmessig, lovlighet, sikkerhet, etikk). En vektlegging av kunnskap og kapasitet for utvikling av KI-systemer er viktig fra et nasjonalt/Europeisk perspektiv.
- I påstanden er det en viktig, men underkommunisert poeng: At alle vil trenge kunnskap om KI, enten det viser seg å være faglig forsvarlig å bruke KI eller ikke bruke KI. Vi foreslår at dette poenget presiseres ytterligere.

Påstand II: Det er sannsynlig at KI-utviklingen på sikt vil lede til nye arbeidsmåter, nye faglige praksiser og til økt automatisering i arbeidslivet, samtidig som vi ikke har et kunnskapsgrunnlag som lar oss foregripe utviklingen. Å revurdere læringsinnholdet i studietilbud, for å møte endringer, er derfor noe som fortsatt må gjøres kontinuerlig.

Kommentarer til påstand II

- Et viktig poeng, her kan også utviklingen av fagfelt inkluderes (ikke bare arbeidsmåter/praksis). En forutsetning for å lykkes med rask nok revisjon av studietilbud er administrative rammer som gir større tillit til institusjoner og fakulteter som sitter tett på fagområdene. Balansen mellom behovet for kvalitetskontroll av emner og programmer og autonomi i fagmiljøer bør revurderes.

Hvordan skal vi lære?

Påstand III: God bruk av KI kan styrke læringen.

Ingen kommentarer til påstand III

Påstand IV: Ukritisk bruk av KI fører til overflatisk læring på bekostning av god fagforståelse, dybdekunnskap og sosiale fellesskap.

Kommentarer til påstand IV

- Dersom KI skal bli en integrert del av læringsprosessen som utvalget påpeker, er vi nødt til å ha riktige og forsvarlige verktøy som gjør det mulig å gjøre individuelle pedagogiske valg. For å lykkes med dette kreves en felles innsats og samarbeid i UH-sektoren hvor man evner å se det funksjonelle og det tekniske i sammenheng og gjøre de riktige prioriteringene for å unngå hurtig eskalerende kostnader og risiko. Her er det behov for dedikerte, tverrfaglige ressurser og et felles løft når det gjelder kompetanse.
- Ulik tilgang til KI-verktøy (på tvers av institusjoner eller blant studenter) kan også gi skjev mulighet for læring, avhengig av økonomi og institusjonelle retningslinjer. For å ikke øke disse skjevhetene kan vi i Norge øke samarbeidet på tvers av institusjoner, og lage løsninger som kan brukes på tvers av institusjoner. Dette kan gjøres gjennom eksisterende samarbeid eller på nye måter. Vi foreslår at utvalget vurderer alternativer og eventuelt gir en anbefaling om hvordan dette kan gjøres

best mulig, slik at studentenes muligheter og rettigheter styrkes og ikke svekkes med økt bruk av KI.

- Fokus på KI-verktøy som støtte i læringsprosessen (også for å stimulere til diskusjon med utgangspunkt i KI-generert innhold), og grunnleggende forståelse av hva læring, fagforståelse, dybdekunnskap og verdien av sosiale fellesskap er en nøkkel her.

Eksamen

Påstand V: Kandidaters tilgang på generativ KI under gjennomføring av eksamen gjør det svært vanskelig å vurdere oppnådd læringsutbytte i henhold til universitets- og høyskoleloven § 11-6, og å vurdere etterlevelse av eksamensregelverk.

Ingen kommentarer til påstand V

Påstand VI: De store språkmodellene har utfordret fastsatte regler og retningslinjer for eksamen, og å videreutvikle disse er både i studentenes og institusjonenes interesse.

Ingen kommentarer til påstand VI

Påstand VII: KI-systemer kan brukes til å videreutvikle eksamensoppgaver.

Kommentarer til påstand VII

- Om og når KI-systemer skal brukes til å videreutvikle eksamensoppgaver er det viktig å vurdere betydningen av standardisering av oppgaver (som KI-systemer kan være spesielt gode på) veiet opp mot behov fra fagene og praksisfeltene som studentene skal ut i, der variasjon, overraskelser og mangfold kan være avgjørende å kjenne til og øve på (hvilket mennesker fortsatt vet best).

Anbefalinger til påstand V:

1. Universiteter og høyskoler bør bruke færre ikke-kontrollerte og flere kontrollerte eksamensformer.
2. Universiteter og høyskoler bør supplere ikke-kontrollerte eksamener med en kontrollert eksamensdel.
3. Utvalget har vurdert et tiltak om å ha mindre summativ vurdering, men anbefaler ikke dette nå.
4. Universiteter og høyskoler bør ikke fremover forfølge en strategi om å lage KI-immune eksamensoppgaver.
5. Overvåkning av hjemmeksamen er ikke tilstrekkelig hjemlet i dag, og bør ikke gjennomføres i fravær av det.
6. Utvalget fraråder universiteter og høyskoler å bruke KI-deteksjonsverktøy for å identifisere ureglementert bruk av KI-verktøy.

- *Ingen direkte kommentarer til anbefalingene (V), se kommentarer til påstand V.*

Anbefaling til påstand VI:

1. Utvalget anbefaler universitetene og høyskolene å fortsette sitt arbeid med å videreutvikle sine eksamensregler og retningslinjer for bruk av KIsystemer, støttet av erfaringsdeling og tilbakemeldinger fra studentene.

Ingen kommentarer til anbefalingene (VI)

Sensur

Påstand VIII: Med velutviklede systemer kan KI bidra til pålitelig og effektiv gjennomføring av sensur. For at det skal være mulig, må KIsensuren være etterprøvbart og studentenes rettssikkerhet må ivaretas.

Ingen kommentarer til påstand VIII

Anbefalinger til påstand VIII:

1. Universiteter og høyskoler bør gjøre forsøk med KI-systemer til sensur
2. Utvalget vil i videre arbeid vurdere å anbefale en lovhjemmel for automatisert sensur eller forsøk med automatisert sensur.

Kommentar til anbefalingene

- Vi vil minne om at KI-systemer for vurdering hittil har vært dårlige til å verdsette mangfold, og at det er vanskelig å lage gode systemer for å fange opp etisk kritikkverdige forhold til tekster. Det siste er særlig viktig i profesjonsutdanninger. Vi ber utvalget utdype at KI-systemer ikke bør innføres uten at disse svakhetene er tatt med i vurderingen og eventuelt kompensert for gjennom supplerende vurdering av mennesker.

Karakterbegrunnelser

Påstand IX: Kunstig intelligente systemer kan bidra til pålitelig og effektiv gjennomføring av karakterbegrunnelser.

Ingen kommentarer til påstand IX

Anbefalinger til påstand IX:

1. Universiteter og høyskoler bør gjennomføre forsøk med KI-systemer som hjelpemiddel til karakterbegrunnelse
2. Universiteter og høyskoler bør gjennomføre forsøk med automatiserte KI-genererte karakterbegrunnelser
3. Utvalget vil i videre arbeid vurdere å anbefale en lovhjemmel for automatisert karakterbegrunnelse.

Ingen kommentarer til anbefalingene (IX)

UH-ansattes KI-kompetanse

Påstand X: De ansattes KI-kompetanse tjener som en generell betingelse for å løse utfordringene og dra nytte av mulighetene KI-systemer gir for høyere utdanning.

Ingen kommentarer til påstand X

Anbefalinger til påstand X:

1. Fagmiljøer og den enkelte faglig ansatte har et ansvar for å utvikle sin fagspesifikke og utdanningsfaglige KI-kompetanse.
2. Universiteter og høyskoler har et ansvar for å gi sine faglige ansatte tilbud for å utvikle sin utdanningsfaglige KI-kompetanse, og for å ha tilstrekkelig etisk, juridisk og forvaltningsmessig kompetanse som tilbydere eller anvendere av KI-systemer. Institusjonene bør samarbeide og dele kunnskap.
3. Sentrale myndigheter bør støtte institusjonenes arbeid ved å skape plattformer for samarbeid mellom fagmiljøer, erfaringsutveksling og kunnskapsdeling i sektoren.

Kommentarer til anbefalingene (X)

- Utvalget peker på AI literacy/KI-kompetanse som en forutsetning for å treffe gode beslutninger, og skiller mellom generell, fagspesifikk og spesialisert KI-kompetanse og at det er et institusjonelt ansvar å sørge for å tilby slik kompetanseheving. Her vil vi gjerne peke på at dette bør forstås som et felles ansvar mellom fagmiljøer, ledelse og støttefunksjoner- også å sikre at studenter får god kompetanse i dette med et fundament som er felles for ulike disipliner/studieretninger. Dette krever en tverrfaglig og inkluderende tilnærming på tvers av eksisterende faglige og/eller organisatoriske «siloer» og er et krevende arbeid som ikke bør undervurderes.
- Vi vil også peke på at KI-kompetanse må forstås bredt. Mange definisjoner av KI Literacy vektlegger ferdighetstrening. Men for ansvarlig bruk av KI er det vel så viktig å kunne foreta vurderinger knyttet til opphavsrett og personvern, datasikkerhet, fare for bias og andre etiske aspekter.
- Tre pilarer i det å lykkes med forsvarlig anvendelse av KI handler om sikkerhet, lovlighet og det etiske. Per i dag ser vi en enorm skyggebruk av ikke-godkjente tjenester som potensielt ikke er sikre, noe som medfører risiko for at lovverk brytes eller at informasjon kommer på avveie. For å lykkes med å redusere denne typen risiko er det essensielt at institusjonene tar et tydelig ansvar for KI-bruk som er

holdningsskapende, og at retningslinjer er tydelige og forankret. Det er i denne sammenhengen viktig å understreke at der operasjonaliseringen av retningslinjer og prinsipper som er avgjørende, ikke kun å påse at de finnes.

Kommentarer til temaer som kommer i endelig rapport

Utvalget har i sitt foreløpige notat antydnet at andre temaer også vil bli behandlet i endelig rapport: "Utvalget vil i videre arbeid også vurdere problemstillinger som sorterer under et arbeidsspor om forvaltning av KI-systemer, herunder problemstillinger knyttet til kontroll over data, tilgang, opphavsrett og miljø." (Foreløpig notat, s. 5). Vi har samlet ØAls innspill her.

Bærekraftaspekter ved KI og høyere utdanning

Det er både sosiale og miljømessige bærekraftutfordringer knyttet til kunstig intelligens gjennom hele verdikjeden. De sosiale utfordringene spenner fra kritikkverdige forhold i hele systemets livsløp (fra fordriving av urfolk i gruveområder, og dårlige arbeidsforhold for gruve- og annoteringsarbeidere, til helseskader på mennesker som lever blant dårlig håndtert elektrisk avfall), til usikkerhet om hvordan bruk av KI-systemer over tid vil påvirke kognitive kapasiteter til sluttbrukere (inkludert studenter og kunnskapsarbeidere) over tid. De miljømessige utfordringene knytter seg også til hele livsløpet til KI-systemer. Selv om beregningene for miljøbelastning varierer og mange jobber for å få bedre løsninger, er det grunn til å være oppmerksom på at mer bruk av KI-systemer vil kunne øke den totale belastningen.

Vi vil oppfordre utvalget til å innta en foroverlent holdning og oppfordre til strategisk og målrettet arbeid for bærekraftige løsninger. Dette kan eksempelvis være krav til leverandører, men også nøye vurderte risiko-nytte vurderinger av hvilke praksiser som skal læres og brukes av ansatte og studenter. Det finnes etter hvert mange etiske retningslinjer for KI både hos UH-institusjonene og andre aktører, som regnekraftsleverandører. Utvalget kan gjennom sine anbefalinger sikre at disse utvikles og anvendes aktivt, slik at akademia gir mulighet til både å modellere gode praksiser og til å lære dem bort.

Skikkethetsvurdering i lys av KI og endrede vurderingsformer

Malthe-Sørenssen-utvalgets foreløpige vurderinger gir en viktig analyse av hvordan kunstig intelligens utfordrer eksamen og vurdering i høyere utdanning. Utvalget peker særlig på at generativ KI gjør det vanskeligere å vurdere studentenes faktiske læringsutbytte og dermed utfordrer grunnlaget for å vite hva studentene faktisk kan. I profesjonsutdanningene reiser dette et tilgrensende, men ikke eksplisitt behandlet spørsmål: Hvordan denne utviklingen påvirker grunnlaget for skikkethetsvurdering.

Skikkethetsvurdering er en helhetlig vurdering av studentenes faglige og personlige forutsetninger for å utøve yrket. Den bygger på et bredt kunnskapsgrunnlag over tid, hvor både faglig utvikling, deltakelse i undervisning, samhandling med andre, refleksjon og praksiserfaringer inngår. Vurderingen skjer dermed ikke i én bestemt arena, men i summen av studentens utvikling gjennom hele studiet.

Utviklingen som beskrives av utvalget påvirker ikke nødvendigvis skikkethetsvurdering direkte, men den påvirker dette samlede kunnskapsgrunnlaget. For det første gjelder dette forholdet mellom læringsprosess og læringsresultat. Når KI gjør det mulig å produsere faglig sterke arbeider uten tilsvarende egen innsats, kan det oppstå et misforhold mellom det studenten fremstår som i vurderingssituasjoner og den kompetansen som faktisk er utviklet. I et skikkethetsperspektiv er dette særlig relevant, fordi vurderingen forutsetter innsikt i studentens egne vurderinger, ikke bare i det ferdige produktet.

For det andre berører utviklingen dannelsen av profesjonell dømmekraft. Skikkethet forutsetter at studenten har arbeidet seg gjennom faglige og etiske problemstillinger, utviklet evne til selvstendig vurdering og erfaring med å håndtere usikkerhet og kompleksitet. Dersom deler av denne prosessen i økende grad overlates til teknologi, kan det påvirke hvilke erfaringer studenten faktisk gjør seg i utdanningsløpet.

For det tredje aktualiserer utviklingen spørsmålet om hvilke vurderingsformer som faktisk gir innsikt i studentens kompetanse. Utvalget anbefaler økt bruk av kontrollerte vurderingsformer. I et skikkethetsperspektiv peker dette videre mot behovet for

vurderingssituasjoner hvor studentens vurderinger, handlinger og samspill med andre kommer til uttrykk, både i undervisning, veiledning og praksis.

Det er i denne sammenhengen viktig å presisere at skikkethetsvurdering ikke kan forstås som noe som kun skal vurderes når studentene er ute i praksis. Den er løpende og skjer i hele utdanningen, gjennom et samspill mellom ulike arenaer og aktører. Endringer i hvordan studentenes kompetanse utvikles og kommer til uttrykk i én del av utdanningen, vil derfor påvirke helheten.

Dette tilsier at utviklingen ikke bør forstås som et spørsmål om hvordan man kompenserer for KI gjennom praksis, men som et spørsmål om hvordan det samlede vurderingsgrunnlaget opprettholdes og videreutvikles.

På denne bakgrunn kan det være hensiktsmessig å vurdere følgende:

- Skikkethetsvurdering bør inngå som et eksplisitt perspektiv i det videre arbeidet med KI og vurdering i høyere utdanning i de utdanningene som er omfattet av skikkethetsvurdering.
- Det bør utvikles vurderingsformer som gir bedre tilgang til studentenes egne vurderinger, refleksjoner og handlingsgrunnlag, og ikke bare til ferdige produkter.
- Det bør legges større vekt på vurderingssituasjoner hvor studentenes profesjonelle dømmekraft og samhandling kommer til uttrykk, på tvers av både campusbasert undervisning og praksis.

Samlet sett er ikke utfordringen at kunstig intelligens og skikkethetsvurdering står i motsetning til hverandre. Utfordringen er at kunstig intelligens endrer premissene for hvordan studentenes kompetanse utvikles og kommer til uttrykk. Dette stiller nye krav til hvordan vurdering forstås og praktiseres i profesjonsutdanningene, dersom utdanningene fortsatt skal kunne ivareta sitt samfunnsoppdrag.

